

J.L. Mackie ja epäilyn taito

Ovatko moraaliarvostelmat vain kokoelma ohjeita, joita ihminen heijastaa todellisuuteen, vai onko moraalilla jokin syvempi pohja ja perusta? Tähän metaetiikan perusongelmaan J.L. Mackie on esittänyt oman perustellun vastauksensa. Moraalilla ei ole mitään syvempää pohjaa ja perustaa ihmismielen ulkopuolella. Tämä kanta ei ole kuitenkaan pessimistinen vaan optimistinen. Se haastaa meidät Mackien mukaan rakentamaan moraalin, joka voi muuttua ja siten palvella paremmin ihmisen selviytymistä elämän vaihtuvissa olosuhteissa.

Georg Henrik von Wright kirjoittaa hänen filosofialleen omistetussa teoksessa *The Philosophy of Georg Henrik von Wright* (1989) filosofikollegastaan J.L. Mackiesta seuraavasti:

”J.L. Mackie kuoli 12. joulukuuta 1981. Hän oli filosofi, jonka teräväjärkisyyttä paljon ihailin. Mielenkiintomme kohteet olivat hyvin samanlaisia, kuten lähestymistapamme eräät piirteet. Yksityiskohdista olimme usein eri mieltä.”¹

Verrattaessa von Wrightin ja Mackien teoksia voisi ehkä väittää, että siinä missä jälkimmäinen purkaa ja on kriittinen, edellinen puolustaa ja rakentaa – jos ei nyt liiaksi korosteta von Wrightin myöhäisvaiheen kriittistä kulttuuri-filosofiaa. Mutta toisin kuin talon rakentamisessa filosofiassa purkaminen ja rakentaminen eivät ole välttämättä toistensa vastakohtia vaan saattavat paradoksaalisesti johtaa hyvinkin samankaltaiseen lopputulokseen. Mackien filosofia on siis luonteeltaan purkavaa, dekonstruktivistista, mutta yritän tässä esseessä kuvata, miten hänen lähtökohdistaan voidaan rakentaa hyvinkin konstruktivistista ja totuudenmukaista eettistä teoriaa ja ajattelua.

J.L. Mackie syntyi Australiassa Sydneyssä 1917 ja suoritti akateemisen loppututkinnon Sydneyn yliopistossa 1938. Hän opiskeli Oxfordissa vuosina 1938–40 ja toimi opettajana Sydneyssä 1946–54. Vuodesta 1955 hän oli ensin Otagon yliopiston filosofian professorina Uudessa-Seelannissa, sen jälkeen vuodesta 1959 Sydneyssä ja vuodet 1963–67 Yorkissa Englannissa. Vuodesta 1967 Mackie toimi Oxfordin yliopiston tutkijakollegiumissa, ja 1974 hänet nimitettiin British Academyn jäseneksi.

J.L. Mackie käsitteli teoksissaan sekä ns. teoreettista että ns. käytännöllistä filosofiaa. Hän kirjoitti myös laajemmin aatehistoriasta, erityisesti filosofian historiasta ja uskonnon-

filosofiasta. Hänen keskeisiä teoksiaan ovat *Truth, Probability, and Paradox* (1973), *The Cement of the Universe* (1974), *Problems from Locke* (1976), *Ethics. Inventing Right and Wrong* (1977), *Hume's Moral Theory* (1980) ja *The Miracle of Theism* (1982). Vuonna 1985 julkaistiin vielä postuumi kokoomateos *Selected Papers I-II*, joista ensimmäinen osa käsittelee logiikkaa ja tieto-oppia ja jälkimmäinen osa ihmistä ja arvoja.

Mackien teoksista käy ilmi, että hän on eräänlainen klassinen filosofi siinä mielessä, että hän käsitteli kaikkia filosofian osa-alueita, sekä tieto-opillisia, ontologisia että eettisiä kysymyksiä. Lisäksi Mackiella oli runsaasti sanottavaa uskonnonfilosofiasta, jossa hän edusti epäilevää ja kriittistä suhtautumista perinteisiin uskonnollisiin katsomuksiin kuten klassiseen teismiin.²

Skeptismin haaste

Mackien kirjasta *Ethics* on väitetty, että se on modernin etiikan mielenkiintoisin yritys perustella tiukkaa eettistä relativismia. Mackien teoria onkin nimeltään ”moraalin erehdysteoria”. Hänen teesinsä kuuluu, että moraalin lauseet, sellaiset kuten ”tappaminen on väärin” tai ”älä varasta” ovat tosia vain, jos ne viittaavat johonkin normatiiviseen tosiaan. Mutta koska normatiivisia faktoja ei ole todistettavasti olemassa, kaikki moraalin lauseet ovat yksinkertaisesti ja lopullisesti epätosia.³

Mackie itse kutsuu eettistä teoriaansa myös moraaliseksi skeptisismiksi. Skeptisismi on tällöin paitsi filosofinen kanta, joka epäilee objektiivista, yleispätevää moraalialueita, myös yritys suhtautua epäilevästi ja kriittisesti aiempaan eettiseen keskusteluun ja sen itsestäänselvyksiin. Mackie kertoo saaneensa vaikutteita ajatteluunsa paitsi aikalaisiltaan myös useilta klassisilta moraalifilosoifeilta. Haastavasti hän toteaa kuitenkin, että moraalifilosofian todelliset opettajat ovat lainsuojat-

tomat ja varkaat, koska he ovat ymmärtäneet, mistä moraalien perustassa loppujen lopuksi on kysymys. Mackie kirjoittaa teoksensa *Ethics* esipuheessa seuraavasti:

”Olen omaksunut vapaasti ajatuksia sekä kirjoittajilta, jotka ovat aikalaisiani, että sellaisilta klassisilta moraalifilosofeilta kuin Platon, Aristoteles, Hobbes, Hume, Kant ja Sidgwick. Mutta ehkä todellisimmat moraalifilosofian opettajat ovat lainsuojattomat ja varkaat, jotka kuten Locke sanoo teoriassa yhdistävät toisiinsa uskon ja oikeuden säännöt, mutta käytännössä toteuttavat näitä sääntöjä siten, kuin on helpointa, pitämättä niitä sisäisinä luonnon lakeina. Toivon, että tämän paradoksin selitys tulee selkeämmäksi tämän kirjan kuluessa.”⁴

Etiikka on tapana jakaa kahteen tai kolmeen osaan sen mukaan, mistä etiikan osa-alueesta on kysymys. Käytännöllinen etiikka käsittelee sitä, mikä on oikein ja väärin tai etsii vastausta siihen, miten välttää sitä mikä on väärin ja tavoitella sitä mikä on oikein. Metaetiikka puolestaan kysyy, onko ylipäänsä oikeaa ja väärää. Edellinen pohtii sitä, mitkä ovat moraaliset veloitteet ja arvot ja miten niitä pitäisi toteuttaa. Jälkimmäinen kysyy, mikä on veloitteiden ja arvojen oikeutus ja tarkoitus.

Mackie ottaa kantaa etiikan teoriassaan moraalien käytännöllisiin ja sisällöllisiin kysymyksiin. Hänen moraaliteorian kritiikissään on kuitenkin kyse ennen kaikkea metaeettisen tason kritiikistä. Jälkimmäisessä tapauksessa ongelmaksi muodostuvat eettisten termien käyttö ja soveltaminen tai moraaliarvostelmien logiikka, mutta ennen kaikkea kysymykset hyvyyden (*goodness*) tai oikeuden (*rightness*) luonteesta ja statuksesta ontologisessa mielessä.

Mackie erottaakin katsomuksensa esimerkiksi moraalista subjektivismista ja emotivismista juuri tällä perusteella. Hän ei katso edustavansa subjektivismia, jonka mukaan teko on oikea jos tekijä itse pitää sitä oikeana, eikä emotivismia, joka korostaa, että eettiset termit ovat mielihyvään tai mielihyvään perustuvia tunnelmaisuja. Mackien teoria ei pyri sanomaan, että se ja se teko on oikea sillä ja sillä perusteella.

Mackien teoria ei ole siten teoria oikeista teoista eikä myöskään teoria moraalisten tekojen merkityksestä. Se ei ole käytännöllinen eikä lingvistinen teoria vaan ennen kaikkea ontologinen teesi, jonka mukaan objektiivisia arvoja ei ole olemassa. Se haluaa sanoa, että ei ole sellaisia moraalisia entiteettejä ja objektiivisia arvoja, joita monet ihmiset uskovat olevan olemassa ja joiden mukaan he ohjaavat elämäänsä.⁵

David McNaughton on teoksessaan *Moral Vision. An Introduction to Ethics* (1996) esittänyt, että moderni etiikka jakautuu kahteen eri leiriin sen mukaan, suhtaudutaanko niissä ns. objektiivisiin arvoihin myönteisesti vai kielteisesti. Edellisen kannan mukaan moraalit on ihmisestä riippumaton asia, joka ”löydetään”, ja jälkimmäisen mukaan moraalit on ihmisen luoma. McNaughtonin mukaan vuosisatamme alkupuolta hallitsi myönteisen kannan ottanut realismi, jota joskus kutsutaan myös intuitionismiksi. Sen edustajia olivat mm. G.E. Moore ja C.D. Broad. Heidän jälkeensä myönteistä linjaa ovat edustaneet McNaughtonin mukaan mm. John Finnis ja Thomas Nagel.

Myönteistä realistista kantaa nousi vastustamaan kielteinen kanta, ns. nonkognitivismi, jonka edustajiksi McNaughton nimeää mm. A.J. Ayerin ja Charles Stevensonin

(tämän teoksesta *Ethics and Language* tuli vuonna 1944 eräänlainen filosofinen bestseller). He edustivat lähinnä emotivismia. Heidän jälkeensä tätä linjaa ovat edustaneet McNaughtonin mukaan mm. R. M. Hare, J.L. Mackie ja tietysti määrin myös Bernard Williams.⁶

Jaana Hallamaa ja Taina Kuovi ovat myös kirjassaan *Moraalisesti perustellun jäljillä. Moraalinen harkinta anglosaksisessa keskustelussa 1952–84* (1988) hahmotelleet eettisen keskustelun nykyvaiheita. He ovat erotelleet nykyetiikassa toisistaan kaksi linjaa, joita he kutsuvat nimillä objektivistiset ja relativistiset teorit.⁷ Heidän kuvauksessaan objektivistiset teorit, kuten Alan Gewirthin ja John Rawlsin, jatkavat realistista traditiota, ja relativistiset teorit, kuten R.B. Brandtin ja Derek Parfitin, nonkognitivistista traditiota, tosin kumpikin aivan omalla tavallaan (aivan kuten Ayeriin ja Stevensoniin verrattuna esimerkiksi Hare). J.L. Mackie edustaa tässä historiallisessa kavalkadissa jälkimmäistä linjaa, relativistia ja objektivistisen moraalijattelun kritiikkiä ja epäilyä.

Miten perustella skeptisismiä?

Mackien moraalinen skeptisismi tai ”moraalinen erehdysteoria” on siis ennen kaikkea metaeettinen ontologinen teesi, jonka mukaan objektiivisia arvoja ei ole. Mackie yrittää perustella kantaansa kahdella argumentilla, joita hän kutsuu relatiivisuusargumentiksi (*the argument from relativity*) ja omituisuusargumentiksi (*the argument from queerness*).

Mackien relatiivisuusargumentin mukaan eri yhteisöillä on erilaisia moraalijärjestelmiä ja yhdenkin yhteisön sisällä moraalikäsitteet vaihtelevat. Moraalisen sisältö eroaa eri kulttuureissa ja eri aikoina niin paljon, ettei mitään moraalifaktoja ole olemassa. Siten ei ole käytännössä kovin uskottavaa väittää, että eri moraalijärjestelmät ilmaisevat objektivistien arvojen ymmärtämistä.⁸

Omituisuusargumentin mukaan objektiivisten arvojen olettaminen puolestaan merkittäisi ontologista sitoutumista joihinkin outoihin ”entiteetteihin” tai ”kvaliteetteihin”, joilla ei ole välttämättä vastinetta vallitsevassa todellisuudessa. Jos olisi moraalisia faktoja, niiden olisi myös oltava jonkinlaisia empiirisen maailman faktoja. Edelleen jotta näistä faktoista voitaisiin olla tietoisia, tarvittaisiin erityistä intuitiota tai havaintokykyä, joka poikkeaa tavallisesta tietämisen tavoista, mikä olisi Mackien mielestä myös hyvin omituisia.⁹

Mackien teorian mukaan moraalit on siis suhteellista, relativista, ja sitoutuminen tällaisiin ei-empiirisiin perustelemattomiin faktoihin on jokseenkin omituisia. Hänen mukaansa perinteinen usko Jumalaan (teismi) on yksi vakavimmin otettavista perusteluista metaeettisellä tasolla objektiivisille arvoille. Teismiin sisältyy oletus, että on olemassa luonnollinen moraalilaki. Uskonnon luonnollinen moraalilaki on vastine etiikan objektiivisille arvoille. Mackien mukaan luonnollinen moraalilaki saattaakin joissain tapauksissa olla hyödyllinen fiktio, mutta hän ei pohdi tarkempaan, missä mielessä se voisi olla sellainen.

Mackien mukaan teismi on kuitenkin väärässä useista eri syistä: 1) pahan ongelma muodostaa ylitsekäymättömän vaikeuden oikeaoppiselle teistille, 2) nykyinen tieteellinen tieto tekee teismien epäuskottavaksi ja 3) ilmoituksella, joka osoittaisi teismien pätevyyksi, ei ole luotettavia perusteita.¹⁰

Mackie ulottaakin teoriansa koskemaan sekä edellä esitetyllä tavalla objektiivisia eettisiä arvoja että uskonnollisia ja esteettisiä arvoja. Hänen mielestään ei ole päteviä syitä olettaa, että olisi olemassa sen enempää eettisiä, uskonnollisia kuin esteettisiä objektiivisia arvoja tai periaatteita. Tästä lähtökohdasta myös taidekritiikki tai ”hyvän” taiteen käsite osoittautuvat siten ongelmallisiksi. Mackie kirjoittaa seuraavasti:

”Väite, että arvot eivät ole objektiivisia, että ne eivät ole osa maailman rakennetta, ei käsittele vain moraalista hyvää, joka voitaisiin kaikkein luonnollisimmin samastaa moraaliarvoksi, vaan myös muita asioita, joita voidaan tavalla tai toisella kutsua moraaliseksi arvoiksi tai ei-arvoiksi – oikea, väärä, velvollisuus, pakko, halveksittava teko jne. Se sisältää myös ei-moraaliset arvot, kuten esteettiset arvot, kauneuden ja erilaiset taiteelliset ansiot.”¹¹

Jos ei ole olemassa uskonnollisia, eettisiä tai esteettisiä objektiivisia arvoja, mistä johtuu, että ihmiset eivät vain oleta niitä vaan myös itsepintaisesti pitävät kiinni uskomuksesta, että niitä on? Mackie esittelee kaksi objektiivoinnin mallia selitykseksi sille, millä tavalla hänen mielestään virheellinen uskomus objektiivisten arvojen olemassaolosta on syntynyt, ja mikä pitää tuota uskomusta yllä niin yleisenä ja jokapäiväisenä totuutena.

Ensimmäisen mallin mukaan moraaliarvostelmiin liittyvä objektiivisuuden vaatimus on alkuperältään osittain sosiaalinen. Ihmiset tarvitsevat kanssakäymisessään tiettyjä käyttäytymismalleja. Yleensä käy myös niin, että hypoteettisista ehdoista ja säännöistä tulee kategorisia, kun ihmiset unohtavat, että alun perin kyse oli ehdollisista ehdoista tai he sisällyttävät ehtoon jo alun perin virheellisesti velvoittavuuden.

Toisen objektiivointimallin mukaan aikaisemmin eurooppalaista ajattelua hallinnut *divine command* -etiikka on sekularisoitumisen myötä menettänyt merkityksensä. Huolimatta siitä, että usko jumalalliseen lainlaatijaan on vähentynyt, on jäljelle kuitenkin jäänyt usko jumalallisen lain voimasaoloon. Tähän ei Mackien mukaan ole kuitenkaan käytännössä rationaalisia perusteita, kuten edellä esitetystä teismen kritiikistä käy hyvin ilmi.¹²

Jos Mackien historialliset huomiot objektiivisen etiikan synnystä pitävät paikkansa, niin lienee vain ajan kysymys, että länsimaisen sekularisaation myötä usko jumalalliseen lainlaatijaan sekä usko objektiivisiin arvoihin vähenee tai ohenee. Mainittakoon, että samankaltaista historiallista selitystä ja viittaamista jumalalliseen lainlaatijaan etiikan ja moraalin perustelemissa on käyttänyt nykyetiikan tutkijoista myös J.B. Schneewind esimerkiksi artikkelissaan ”The Divine Corporation and the history of ethics” vuodelta 1985.¹³

Keskustelua Mackien teorian pätevyydestä

Mackien pyrkimys ei ole osoittaa, että kaikki puhe moraalista olisi roskaa. Hän ei pyri kieltämään moraalista eikä esittämään, että moraalista ei pitäisi huomioida. Mackie ei – kuten Timo Airaksinen esittää kirjassaan *Moraalifilosofia* (1987) – suosittele totaalista moraalin hylkäämistä.¹⁴ Hänen mielestään etiikka on mahdollista, mutta sen perustelu on

aina relativistinen eikä absoluuttinen. Mackie toivookin teoksessaan *Ethics*, että konkreettisista moraaliongelmista keskustellaan vetoamatta ”myyttisiin” objektiivisiin arvoihin, ”transsendentaalisiin” välttämättömyyksiin tai ”kuvitteelliseen” ykseyteen olevan takana.¹⁵

Timo Airaksisen mukaan Mackie myös väittää, että kaikki moraaliväitteet ovat epätosia. Tarkkaan ottaen Mackie ei kuitenkaan ota kantaa siihen, ovatko moraaliväitteet tosia vai epätosia. Hän on pikemmin kiinnostunut siitä, ovatko moraaliväitteet perusteltavissa. Siten Mackien teoriaa ei tulisi kritisoida Airaksisen tapaan seuraavanlaisilla loogisilla huomioilla: jos ”hyvä P” on epätosi moraaliväite, silloin totuuden logiikan mukaan sen kontradiktorisen vastakohtan on oltava tosi. Siksi on ainakin yksi sellainen väite, joka on sekä moraalinen että tosi, joten Mackien teoria on väärä.¹⁶

Tällaiset huomiot ovat ehkä pikanttia filosofista sivunäyttettä, mutta tuskin missään suhteessa Mackien edustamaan skeptisismiin elämäkatsomuksellisenä ja filosofisena ongelmana. Airaksinen on tosin esittänyt tavan korjata Mackien teoriaa. Hän on ehdottanut, että tämän ei pitäisi etiikan virheteoriassaan puhua moraaliarvostelmien epätotuudesta vaan yksinkertaisesti vain niiden totuusarvottomuudesta. Ongelmaksi kuitenkin jää, kuten on huomautettu, saako tämä tulkinta riittävästi tukea Mackien omista kirjoituksista.¹⁷

Voidaan myös kysyä, onko Mackien virheteoriaa tulkittu liiaksi loogisella kysymyksellä moraaliväitteiden totuudesta tai epätotuudesta. Mackie saattaa olla kielenkäytössään horjuva, mutta esimerkiksi teoksensa *Ethics* johtopäätöksissä hän toteaa yksiselitteisesti, että moraalinen skeptisismi edellyttää virheteorian, jonka mukaan uskomus objektiivisiin arvoihin on tosin rakennettu tavalliselle moraalijattelulle ja kielelle, mutta tuo syvään juurtunut uskomus on epätosi. Mackie yrittää siten osoittaa, että moraaliväitteiden perustana oleva uskomus objektiivisiin arvoihin on vailla perusteita ja siksi epätosi, eivät varsinaisesti itse moraaliväitteet.¹⁸

Mackie ei etiikassaan kiistele, onko arvo *a* parempi tai todempi kuin arvo *b* tai onko arvoja ylipäänsä olemassa. Sikäli kuin arvoja havaitaan olevan, käytännössä hän ei pyri osoittamaan, että ne olisivat vain subjektiivisia lausumia tai tunteiden ilmaisua, jotka ovat syntyneet ihmisen mielessä. Hän on kiinnostunut ennen kaikkea siitä, onko arvoilla mitään objektiivista statusta ja perustetta.

Mackie hyväksyy esimerkiksi, että eri yksilöt voivat arvostaa joitakin samoja asioita. Arvojen yhteisyys ei kuitenkaan ole sama asia kuin arvojen objektiivisuus. Mackie hyväksyy, että voi olla universaaleja arvoja. Arvojen universalisoitavuus ei ole kuitenkaan identtinen arvo-objektivismin kanssa. Hän hyväksyy myös, että voi olla deskriptiivisiä arvoja. Se ei kuitenkaan ole sama kuin oppi arvojen objektiivisesti suosittelevasta luonteesta. Mackie hyväksyy jopa, että ns. objektiivisilla arvoilla voi olla praktinen arvo. Ne voivat olla käytännön kannalta hyödyllisiä ”työhypoteeseja”.¹⁹

Mackien keskeinen väite on ainoastaan, että ei ole perusteita identifoida tällaisia arvoja ontologisessa mielessä objektiivisiin arvoihin. Tästä ei kuitenkaan seuraa – kuten edellä on jo viitattu – käsitystä, että ihminen voi niin halutessaan hylätä etiikan ja asettua kaiken moraalin ulkopuolelle. Mackie ei ole amoralisti, joka uneksisi maailmasta, jossa ei ole moraalista, tai joka haluaisi itse mitata omaa kyvykkyyttään yrittämällä elää kaiken moraalin ulkopuolella. Mackie ei pyri sanoutumaan irti moraalisuuden näkökulmasta.

Edna Ullman-Margalit onkin teoksessaan *The Emergence of Norms* (1977) esittänyt, että juuri Mackie osoitti hänelle, ettei tämäntapainen nonkonformismi ole edes mahdollista. Täydellinen moraalinen nonkonformismi kääntää kaikki ongelmat itse asiassa kysymyksiksi yhteistyöstä. Hän haluaa olla juuri sitä, mitä muut eivät ole, mikä osoittaa, kuinka sidosissa hän itse asiassa on yleiseen moraalijärjestelmään.²⁰ Ajatusta voi jatkaa kysymällä, että eikö henkilön, joka haluaa hylätä moraalin, pitäisi hyvin tarkkaan tuntea se asettuakseen sen ulkopuolelle. Mutta voiko tällaisesta henkilöstä enää sanoa, ettei hän välitä moraalista?

Mackie ei siis pyri asettumaan moraalin ulkopuolelle. Hän ei yritä sanoa, että moraalit ja moraaliset valinnat voidaan ja pitäisi hylätä, vaan pikemmin objektiiviset arvot moraalisten tekojen perusteluna. Mackieella on yhtä ja toista myönteistä sanottavaa moraalin sisällöstä, kuten hieman myöhemmin näemme, mutta moraalin objektiivista perustelua hän kritisoi säälimättömän johdonmukaisesti ja tältä perustalta myös moraalin(kielen) käyttämistä tekojen perusteluna.

Mackie kritisoikin kaikkia perinteisiä etiikan teorioita, jotka on usein hieman yksinkertaistaen jaettu deontologiseen eli sääntöetiikkaan, teleologiseen eli seuraamusetiikkaan (johon kuuluu utilitarismi) ja hyve-etiikkaan. Hänen kritiikinsä pääpiirteet ovat seuraavanlaiset.

Mackie hylkää deontologisen teorian, jos se edellyttää Platonin tai Kantin idealistisen mallin tapaisia objektivistisia ontologioita ja niihin liittyviä ”sisäsyntyisiä” arvoja tai peruseriaatteita. Mackie ei pidä perusteltuna olettaa, että pysyviä arvoja olisi sen enempää todellisuudessa kuin ihmisen mielessä.²¹

Mackien mielestä myös utilitaristinen kalkyyli on vain myytti. Hänen mukaansa onnellisuuden tai hyödyn pitäminen moraalisesta harkinnan itseoikeutettuna lähtökohtana on vaikeaa erityisesti kahdesta syystä. Ensiksi voidaan kysyä, onko onnellisuuden mitattavuus edes periaatteessa mahdollista. Toiseksi myös ihmisten käsitykset onnellisuudesta ovat hyvin erilaisia. Siten ei ole mitään yksiselitteistä hyvää, hyödyllistä tai onnellista, josta eri ihmiset olisivat yksimielisiä ja jota pitäisi pitää suositeltavana ja tavoiteltavana.²²

Hyve-etiikan ongelma on puolestaan, että hyveet yleensä tulkitaan liian pysyviksi tai jäykiksi. Mackien mukaan elämässä on tilanteita, joissa on hyveellistä olla esimerkiksi rohkea. Mutta on toisia tilanteita, joissa saattaa olla parempi, että on pelkuri. Mackie ei siten hyväksy dispositionaalista hyve-käsitystä, jossa tietyt hyveet ovat itsestään selvästi oikeita ja tavoittelemisen arvoisia ja tietyt ”paheet” puolestaan itsestään selvästi vältettäviä ja huonoja.²³

Voiko skeptisismi olla konstruktivistista?

Mackie on siis johdonmukainen kriitikko ja epäilijä, jonka mukaan ei ole olemassa mitään moraalista entiteettiä ja niihin perustuvia objektiivisia arvoja. Mutta kuinka hänen kantansa auttaa sanomaan mitään positiivista etiikasta? *Ethics* -teoksessaan Mackie esittää perusratkaisukseen, että moraalin synty on paitsi psykologinen myös biologinen ja sosiologinen ongelma. Hänen mukaansa moraalit ei löydetä vaan se tehdään. Moraalin synty liittyy ihmisen evoluutioon, jossa yhteisöllisyys ja sosiaalinen lahjakkuus ja niitä säätelevä eettinen normisto ovat ihmiselle ominaisia tapoja selviytyä elämän kamppailussa.²⁴

Mackie viittaa myönteisesti mm. John R. Searlen teoriaan institutionaalista faktoista. Moraaliperiaatteet ovat Mackien mukaan Searlen teorian kuvailemia lupauksia, jotka edellyttävät toimiakseen lupauksen pitämisen instituution. Moraali on pätevää tai hylättävää tällaisten instituutioiden puitteissa. Tällöin moraalin perustelu on kuitenkin luonteeltaan sopimuksenvaraista, eikä sillä ole objektiivista perustelua tai velvoittavuutta.²⁵

Henkilö voi periaatteessa kieltäytyä hyväksymästä erilaisia instituutioita ja niiden edellyttämiä moraalinormeja ja kieltäytyä toimimasta niiden mukaan. Tällöin hän joutuu kenties ristiriitaan yleisesti hyväksytyyn moraalin kanssa, mutta ei kuitenkaan minkään objektiivisen luonnollisen moraalilain.

Mackie onkin erotellut toisistaan moraalin a) laajassa mielessä ja b) suppeassa mielessä. Edellinen on yleinen, eri elämänaalueet kattava käyttäytymisen teoria. Sen sisältönä ovat moraaliperiaatteet, jotka henkilö hyväksyy ja jotka ohjaavat hänen valintojaan omaksi ja muiden parhaaksi. Jälkimmäinen puolestaan käsittää joukon käyttäytymistä kontrolloivia periaatteita, joiden tehtävä on suojella pikemmin muiden henkilöiden kuin eettisen toimijan omia intressejä.²⁶

Mackie suhtautuu kielteisesti moraalisiin laajassa mielessä. Se ei vastaa riittävän hyvin konkreettisiin ongelmiin ja on luonteeltaan subjektiivinen. Sen sijaan Mackie suhtautuu myönteisesti moraalisiin suppeassa mielessä. Siinä on kyse moraalista, joka on viime kädessä yhteisöllinen tuotos ja on voimassa niin kauan kuin on olemassa yhteisöjä, jotka edellyttävät sen olevan voimassa. Moraalilla suppeassa mielessä on myös pikemmin suojaava tai tarkistava kuin ohjaava tai kehottava merkitys.²⁷

Voidaan olla eri mieltä siitä, asettuuko Mackie tehtävänsä ulkopuolelle esittäessään itse arvostelmia hyvästä etiikasta, vaikka hän muuten hyväksyy, että se on yhteisöllinen tuotos. Mackie pyrkii kuitenkin esittelemään etiikan, jossa on nähtävissä piirteitä kaikista hänen kritisoimistaan etiikan teorioista ja jota hän epäilemättä pitää suotavana vaikka ei velvoittavana toteuttaa. Hän on kuvannut kantaansa sanahirviöllä *rule-right-duty-disposition utilitarianism* tai *rule-right-duty-disposition-egoism*.²⁸

Mackien lähtökohta on egoistinen: ihmisten tulisi huomata, että heillä on oikeus tavoitella sitä, minkä he katsovat kuuluvan heidän hyvään elämäänsä. Etiikka on tällöin myös osittain utilitaristista. Mackie pitää toivottavana elämän kaikinpuolista kukoistamista. Hän ei kuitenkaan esitä abstrakteja määritelmiä siitä, mikä on optimitekojen seurausvaikutus ja mikä on hyvää elämää.²⁹

Mackien etiikka on myös osittain deontologista. Moraalin tehtävää parhaiten palvelevat periaatteet saavat siinä useimmiten muodon: tee/älä tee y:n kaltaisia tekoja, jotta seurauksena ei olisi z:n kaltaista vahinkoa. Käyttäytymistä ohjaava periaate on tällöin säännön kaltainen, mutta sille on annettu suojaava *konsekventialistinen* tulkinta (...jotta seurauksena ei olisi).³⁰

Mackien mukaan saattaa myös olla edullisempaa, että henkilöllä on joitain luonteenpiirteitä mieluummin kuin joitain toisia, ja näitä voidaan kutsua hyveiksi. Hänen käsityksensä mukaan ei ole esimerkiksi syytä olla erityisen asosiaalinen tai julistaa kovaan ääneen, ettei mitään objektiivista moraalit ole ja että moraalit on ”vain” ihmisten keksintöä. Hyveisiin liittyy myös tietty kunnioitus sen yhteiskunnan elämäntapaa kohtaan, jossa yksilö elää.³¹

Mackielle moraalin tehtävä (suppeassa mielessä) on mm. elämisen laadun parantaminen yhteisössä. Esimerkiksi keskinäisellä yhteistyöllä on ihmisten hyvinvointia edistävä ja yhteisöä ylläpitävä vaikutus. Sopimuksia myös tarvitaan, koska ilman mitään ohjaavia periaatteita ihmiset toimivat lähinnä omien spontaanien mieltymystensä ja etujensa mukaisesti.³²

Mackien etiikan viesti

Filosofian historiassa on käyty kauan metaeettistä taistelua siitä, mikä on etiikan syvin pohja ja perusta. Rintamalinjat on usein vedetty selvästi, vaikka sellaiset metaetiikan klasisikot kuin David Hume ja George Moore ovat oiva esimerkki siitä, että valinta objektiivisen ja relativistisen etiikan välillä ei ole aina ollut käytännössä niin selkeä.

Nykyetiikkaa tarkasteltaessa voi väittää, että realistis-objektiivisen ja relativistisen etiikan kiistassa on usein ollut kyse siitä, että kummankin edustajat puhuvat eri asioista tai tyypittävät vastakkaista näkemystä, jota he sitten ruhjovat ja kritisoivat. Metaeettiset kannat eivät välttämättä ole aina niin kaukana toisistaan kuin annetaan ymmärtää. Olkoonkin, että molempien filosofiset taustaoletukset ja painotukset (kuten ihmiskäsitys) ovat usein selvästi erilaiset.³³

Voidaan kysyä, kuinka moni moderni realistinen etiikan teoria edellyttää sellaista (idealista) ontologiaa, jonka mukaan on olemassa objektiivisia arvoja? Kuinka moni klassinen moraalifilosofi on ylipäänsä puhunut arvoista, joiden oletetaan perustuvan mielen ulkopuolella oleviin entiteetteihin tai univertsaaleihin, kuten on tulkittu perinteisessä Platonin mallissa?

Kuinka usein on puolestaan yritetty päästä skeptisismiin haasteesta ripustautumalla puhtaaseen logiikkaan?

Väitetään, että skeptisismi kiistää itse itsensä. Toisin sanoen esittäessään eksplisiittisesti, ettei ole olemassa mitään kriteeriä oikealle ja väärälle tai ettei ole olemassa objektiivisia arvoja, skeptisismi itse esittää enemmän tai vähemmän implisiittisesti väitelauseita, joiden se olettaa olevan tosia.

Mackieta voi myös syyttää vastapuolen näkemysten liiallisesta yksinkertaistamisesta. Toisaalta hän on kiinnostava filosofi ja etiikan tutkija siksi, että hänen teoriansa ei ole vain älyllinen konstruktio, vaan sitä ruokkii pyrkimys nähdä, minkälainen on oikeasti maailma, jossa elämme. Mackien etiikan taustalla oleva peruselämys on epäilemättä pessimistinen. Hänen kontribuutionsa eettiseen keskusteluun on puolestaan myönteinen ja toivoa antava.

Mackie etiikan perusviesti on, että eettisiä tekoja harjittaessa on tärkeä ottaa vakavasti erehtymisen ja virheiden mahdollisuus. Toisaalta virheet ja erehdykset eivät ole mitään poikkeamia elämänsä vaana normaali osa elämää, mikä perustuu osittain siihen, ettei mitään absoluuttisesti oikeaa ole olemassa. Toisaalta Mackien hahmottelema eettinen toimija on pakotettu olemaan entistä enemmän tietoinen sosiaalis-yhteisöllisestä todellisuudesta, jossa moraalit viime kädessä syntyvät ja kehittyvät.

Mackien lukeminen on kuin Senecan lukemista kylvyn jälkeen. Hänen sanomansa on, että minä en voi keksiä tai löytää moraalit eikä sitä minulle kukaan anna, vaan se on yhdessä keksittävä tai tehtävä – tai hylättävä.³⁴

Jos etiikalta edellyttää listaa hyvistä asioista tai kannustavaa moraalit kohotusta, Mackieta lukiessaan saattaa pettyä. Sen sijaan Mackie liittyy eräiden muiden modernien filosofien kanssa siihen joukkoon, jonka mukaan kirjallisuus,

mukaan lukien historia ja elämäkerrat, voi tarjota aineksia sen pohtimiseen, mikä on eettisesti oikein ja hyvää elämää.

Kyse ei ole tietenkään siitä, että historioitsija tai kirjailija kertoisi, mikä on hyvää ja mikä pahaa, vaan että hän käytännön kokemusten kautta osoittaa – kuten Mackie painottaa – mieluummin todellisia mahdollisuuksia kuin romanttisia mahdottomuuksia jättäen lukijan vastuulle tehdä omat moraalit johtopäätöksensä.³⁵

Viitteet

1. von Wright 1989, s.881.
2. Mackie 1982, s.217-229.
3. Airaksinen 1987, s. 108.
4. Mackie 1977, s. 10-11. Kirjoittaja on kääntänyt kaikki esseen Mackie-sitaatit.
5. Mackie 1977, s. 15-18.
6. McNaughton 1996, s. 15.
7. Hallamaa ja Kuovi 1988, s. 6-7.
8. Mackie 1977, s. 36-38. Airaksinen 1987, s. 109.
9. Mackie 1977, s. 38-42. Airaksinen 1987, s. 109.
10. Mackie 1977, s. 232.
11. Mackie 1977, s. 15.
12. Hallamaa ja Kuovi 1988, s. 45.
13. Schneewind 1985, s. 173-191.
14. Airaksinen 1987, s. III.
15. Mackie 1977, s. 199.
16. Airaksinen 1987, s. 108-109.
17. Launis 1994, s. 11-26.
18. Mackie 1977, s. 48-49.
19. Hallamaa ja Kuovi 1988, s. 43-44.
20. Ullman-Margalit 1977, s. 93.
21. Mackie 1977, s. 30-31.
22. Mackie 1977, s. 139.
23. Mackie 1977, s. 186-189.
24. Mackie 1977, s. 189-192.
25. Mackie 1977, s. 98-99.
26. Mackie 1977, s. 106-107.
27. Vrt. Hallamaa ja Kuovi 1988, s. 50.
28. Mackie 1977, s. 200.
29. Mackie 1977, s. 169-200.
30. Hallamaa ja Kuovi 1988, s. 53.
31. Mackie 1977, s. 186-189.
32. Hallamaa ja Kuovi 1988, s. 51.
33. Vrt. Salmela 1999.
34. Mackie 1977, s. 106.
35. Mackie 1977, s. 169.

Kirjallisuus

- Airaksinen, Timo, *Moraalifilosofia*, WSOY, Porvoo 1987.
- Hallamaa, Jaana ja Kuovi, Taina, *Moraalisesti perustellun jäljillä. Moraalinen barkinta anglosaksisissa keskustelussa 1952-1984*. Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitoksen julkaisuja; 8. Helsingin yliopisto, Helsinki 1988.
- Launis, Veikko, Onko Mackien virheteoria inkoherentti? *Ajatus. Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja*. 51/1994.
- Mackie, J.L., *Ethics. Inventing Right and Wrong*. Penquin, Harmondsworth 1977.
- Mackie, J.L., *The Miracle of Theism*. Clarendon, Oxford 1982.
- McNaughton, David, *Moral Vision. An Introduction to Ethics*. 7. edition. Blackwell, Oxford 1996.
- Salmela, Mikko, *Realismi ja antirealismi 1900-luvun suomalaisessa moraalifilosofia*. niin&näin 1/1999.
- Schneewind, J.B., *The Divine Corporation and history of ethics*. Teoksessa *Philosophy in history*. Toimittaneet Richard Rorty, J.B. Schneewind ja Quentin Skinner. 2. edition. Cambridge University Press, Cambridge 1985.
- Ullmann-Margalit, Edna, *The Emergence of Norms*. Oxford University Press. Oxford 1977.
- VonWright, Georg, *The Philosophy of Georg Henrik von Wright*. Toimittaneet Paul Arthur Schilpp ja Lewis Edwin Hahn. The Library of Living Philosophers; vol. 19. Open Court, La Salle 1989.